

jellemzés a szerzőket illetően, minősítés a prédikációkra vonatkozóan: „Azt szeretnénk, ha a felfedezés és minősítés az olvasóban születne meg.”

A szövegek – noha eredeti (szóbeli) környezetükből kiragadottan – rendkívül hitelesen, árnyaltan rögzítik a kort, melyben megalkották őket. Összességükben tekintve pedig: még pontosabb rálátás nyílik arra a kapcsolatra, amelyet szerző és közönség mindig is fenntartott egymás között. Érezhető például számos esetben a konkrét helyzetekre való alkalmazása a beszédnek, ugyanígy funkcióval bírnak az egyes kiszólások vagy éppen értelmezhetetlennek tűnő utalások. És nem utolsósorban jellemekről kapunk képet, egyházi emberek mentalitásába nyerünk betekintést a négy-öt évszázados szövegek tanulmányozásával, megismerésével.

A kutatást segíti, hogy az összegyűjtött szövegek mind teljesek, magyar nyelven íródtak (fordítás nincs közöttük, legalább kompiláltak), ezek mellett közlésük szövegű, és a mai helyesírással adták ki őket. A technikai szerkesztés világos: a járulékos szövegek, margón található feljegyzések apróbb betűkkel bekerültek a szöveg megfelelő helyeire, a szerkesztők megjegyzései pedig szögletes zárójelbe.

Tematikájukat, alkalmiságukat tekintve ezek a prédikációk lehetőséget teremtenek arra is, hogy az adott korszakot a maga tágabb összefüggéseiben is

tanulmányozhassa az olvasó. Kiválasztásuk szempontjait nem a könyv széles körben való eladhatósága szabta meg, hanem az átfogó bemutatás igénye, az alaposág.

A kiadvány alkalmas összehasonlító elemzések végzésére, az egyes prédikációk hiteles tanulmányozására, de mindazok számára élvezetes olvasmány lesz, akik a kor irodalmát vagy történelmét szeretnék mélyebben megérteni. A gyűjteményben szereplő 73 szöveg alkalmas a műfaj reprezentatív értékű bemutatására. Az egymás melletti szövegek viszonylag magas száma lehetővé teszi a különböző elvek alapján történő csoportosítást, értékelést – és nem utolsósorban látni engedi az egyes prédikációk irodalmi értékeit (vagy esetenként hiányosságait).

Az elegáns megjelenésű könyv a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának Irodalomtudományi Intézetében a Régi magyar prédikációk speciális kollégium keretében készült Bartha Zsuzsanna, Devecseri Andrea, Kálmán Péter Peregrin, Kiss Adrienn, Maczák Ibolya, Pekarik Zita és Martí Tibor részvételével. Irodalom- és művelődéstörténészek, teológusok, nyelvtörténészek figyelmére is méltán tart igényt, de mindenkinek ajánlható, aki szeret(ne) szép magyar nyelven olvasni, beszélni.

Farkas Wellmann Éva

Változatok Kazinczy Ferencre

*Leleplezett mellszobor. Nyomozások Kazinczy birtokán.
Szerkesztette Czifra Mariann. Gondolat Kiadó, Bp. 2009, 254 lap*

Kazinczy Ferenc alakja és munkássága 2009-ben fokozottan is az érdeklődés középpontjába került. Születésének 250. évfordulója alkalmából több kezdeményezés is arra irányította a figyelmet, hogy mennyire hiányosak azok az ismeretek, melyek nem csupán az irodalmi vezér szerepére, hanem a korszak tendenciáira, fogalomhasználatára, történéseire vonatkoznak. 2009-et a magyar nyelv évének nyilvánították, ezzel talán azt is elismerve, hogy a 18. század végének és 19. század elejének

nyelvújítási mozgalmait, a nyelvújítás hatása az irodalomra, illetve nyelv és nemzet, nyelv és politika viszonya, bár már többször is elemzésre került, nem adott véglegesnek tekinthető válaszokat a felmerülő problémákra.

Kazinczy Ferenc esetében a kutatások megfoghatatlanul szerteágazóak, hiszen maga az életmű is az. Igen komoly eredmények születtek az egyes részterületeken, viszont nem beszélhetünk az életműre vonatkozó átfogó tudásról, már csak azért

sem, mert még ma sem nevezhető teljesnek a megjelent Kazinczy-alkotások sora. Arról nem is szólva, hogy a ma olvasott szövegek többnyire nem kritikai igényrel készültek, ami már csak azért is egy torz Kazinczy-képhez vezethet, mert a szerző munkáin szinte haláláig dolgozott, gyakran korrigálta, átírta azokat, a jelenlegi szövegkiadások pedig csupán egyetlen rögzített időpont szövegvariánsát tették elérhetővé az olvasók és elemzők számára. E hiányosság kiküszöbölésére kezdődött meg a Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetében működő akadémiai kutatóhelyen (Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport) az a kutatási és szövegkiadási program, mely a Kazinczy-életmű tervszerű és teljesre törekvő feltárását tekinti céljának. A 250. éves évfordulóra három terjedelmes kötet jelent meg, a *Pályám emlékezete* Orbán László szerkesztésében, a *Külföldi Játsszószin* Cibula Katalin és Demeter Júlia szerkesztésében, valamint a *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig* Borbély Szilárd és Bodrogi Ferenc Máté szerkesztésében. Az életmű és a korszak különböző vonatkozásait kívánta feltárni az az interdiszciplináris konferencia is, melyet 2009-ben Debrecenben szerveztek, s melynek bevallott célkitűzése a kort és az életművet vizsgáló diszciplínák közötti párbeszéd elmélyítése, az együtt gondolkodás előmozdítása volt. Kazinczy Ferenc jelentőségét hangsúlyozza az a tény, hogy tiszteletére a Petőfi Irodalmi Múzeum sikeres kiállítást nyitott, melyet a nagyfokú érdeklődés miatt 2010 márciusáig meg is hosszabbítottak. A *Szép és a Jó* címet viselő kiállítás arra vállalkozik, hogy az életpálya főbb állomásait is áttekintve bemutassa a különféle irodalmi műfajokban alkotó Kazinczy gondolkodását, írói reflexióit a művészetek egyes területeivel, illetve bizonyos, általa kiemelkedőnek tartott alkotásaival kapcsolatosan. A szobrászatot, festészetet, könyvtervezést, zenét, színházat, építészetet, kertépítést, belsőépítészetet, életmódot, illetve a viseletet, öltözködést is érintő tematikus egységekben elhelyezett műtárgyakat Kazinczy kommentárjai kísérik. Mindezek mellett számos Kazinczy munkásságával foglalkozó elemzés jelent meg 2009-ben, folyóiratok tematikus

számai vagy akár önálló könyvek is foglalkoztak a kérdéskörrel. Érezhetően történik tehát valami a Kazinczy-kutatásban, a jubileumi év elérte azt a célját, hogy felhívja a figyelmet a kutatás szükségességére.

A tárgyalandó kötetet kezünkbe véve, mielőtt még a tanulmányok elolvasásához kezdenénk, néhány kérdés fogalmazódhat meg bennünk. Mi lehet a célja a mellszobor leleplezésének? Milyen irányú kutatásokat takarhat az a cím, mellyel a kötet szerkesztője egy új Kazinczy-kép létrehozásának igényét jelenti be? Mi a baj a régi Kazinczy-képünkkel? A kötet szerkesztője, Czifra Mariann a Debreceni Egyetem Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoportjának tagjaként a Kazinczy-levelezés digitális kritikai kiadásán és a Kazinczy-hagyaték kéziratkatalógusán dolgozik. Munkájából kifolyólag tisztában van azzal a ténnyel, melyet már érintettünk, ám nem lehet kellőképpen hangsúlyozni: a ma ismert Kazinczy-kép, „amely a megjelent irodalmi és egyéb Kazinczy-szövegek alapján vagy különböző irodalomtörténeti, sokszor kultikus írások hatására klasszicista mellszoborrá merevedet az olvasók számára, olyan szövegek hatására keletkezett, amelyek hiányosak, és a legkritikább esetben nevezhetők hitelesnek”. (8.) Ezzel szemben a kötet azt kínálja, hogy azon fiatal irodalomtörténész-nemzedék eredményeit mutatja be, mely kiismeri magát a monumentális, közel negyven magyarországi és európai gyűjteményben szétszórt Kazinczy-hagyatékban, mindezek mellett pedig olyan kérdésekkel fordul a kézirat tömeg felé, melyek válaszaiból a mai olvasó számára is izgalmas Kazinczy Ferenc-portré mutatható fel. A szerkesztői bevezető tehát nagyon ígéretes, hiszen amennyiben Kazinczy Ferenc képes elevenné és megfoghatóvá válni a mai olvasó számára, ez azt jelenti, hogy a korszakról alkotott képünket is érdemes újrafogalmazni, valamint a tágabb olvasóközönség számára is bizonyítani, hogy ez a több irányzatot is magába foglaló korszak mai napig is tartogat meglepetéseket az érdeklődők számára.

A kötet alapkérdése tehát az, hogy mennyiben módosul az általunk ismert Kazinczy-kép akkor, ha

bizonyos témakörök kapcsán nem csupán a megjelent szövegeket vizsgáljuk mint úgynevezett végtermékeket, hanem az alkotás folyamatát, a szövegvariánsok eltéréseiből származó következtetéseket, az egyes szövegek megírásának kontextusait is figyelembe vesszük. Az első tanulmány némileg eltér ettől a tendenciától, hiszen egy olyan témakört jár körül, amely ebben a formában eddig nem jelentkezett a Kazinczy-kutatásban. Mivel nem kell egy már ismert képet fölülrírnia, a szerző, Keszeg Anna Kazinczy és a divat viszonyát vizsgálva (*A szabó Kazinczy. Módi és viselet összefüggései Kazinczy Ferencnél*) bátran kérdezhet rá olyan összefüggésekre, melyek elkerülték az eddigi kutatók figyelmét. Eddig is ismert volt, hogy Kazinczy életében jelentős szerepet töltött be a viselet, a módi, hiszen az ízlés, a csinosság és kellem életprogramként is tételezhető Kazinczy esetében. Keszeg Anna viszont arra kérdez rá, hogy milyen kapcsolatban áll a viselet, a módi Kazinczy sajátos nemzetfelfogásával, mennyiben nevezhető az önreprezentációs eszköztár részének, hogyan manifesztálódik olyan tematikaként, mely nem csupán ízlésbeli jártasságot, hanem történeti ismereteket is feltételez. A tanulmány remek érzékkel választja ki azokat a szöveghelyeket, melyekből kiderülhet Kazinczy és a rendi hierarchia viszonya, a viselettel kapcsolatos metaforika vagy pedig a viselet mint az emlékezet tárgya. Ugyanakkor néhány olyan nehézségre is felhívja a figyelmet, mellyel nem csupán a kötet többi tanulmányának szerzője küszködik, hanem a teljes Kazinczy-kutatás: kritikai igényű életrajz hiányában nagyon nehezen megfogalmazhatók az egyes életszakaszok látásmódjai, illetve azok a látásmódban bekövetkező változások, melyek miatt néha az egyes témákról Kazinczy különböző időpontokban egymástól homlokegyenest különböző nézeteket vall. Ennek ellenére érdekesítő, ahogyan a szerző felvázolja azokat a helyzeteket, amikor Kazinczy válsztani kényszerül a nemzeti viselet (vagyis a rendi reprezentáció eszköze) és az idegen módi (mint egyes társadalmi csoportok által elítélt viselet) között. Az öltözködés mindkét esetben a társasági műveltség része, viszont nem

beszélhetünk arról, hogy Kazinczy elkötelezte volna magát egyik vagy másik változat mellett. Keszeg Anna természetesen figyelembe veszi a különböző korszakok életkörülményeit is (mikor mennyit áldozhatott Kazinczy a ruházkodásra), végül pedig azt a következtetést vonja le, hogy esetre szabott elképzelései voltak az öltözködéstről, a rendi reprezentációt vállaló vagy az idegen, csinos módit magára öltő Kazinczy annak függvényében ítél, hogy éppen milyen kontextusban merül fel a kérdés. Ez korántsem mellékes megállapítás, hiszen hasonló következtetésre jut Vaderna Gábor Kazinczy esztétikai elvárásrendszeréről vagy pedig Völgyesi Orsolya a politikai elképzeléseiről szólva. Azért fontos minden esetben megvizsgálni a szövegek kontextusát, mert Kazinczy esztétikai, politikai, gondolkodási vagy akár ruházkodási rendszerét (amennyiben rendszerről beszélhetünk) nem egy-egy átfogó munkából ismerhetjük meg, hanem szépirodalmi műveiből, kiadói-szerkesztői tevékenységéből, cikkeiből és persze levelezéséből. A kontextusok figyelembevétele megóvhat néhány téves következtetéstől, ám a teljes rekonstrukció sohasem sikerülhet.

Közelebb vihet a megértéshez az, ha megkíséreljük feltárni Kazinczy információszerzésének forrásait és azonosítani annak formáit. Erre tesz kísérletet Szilágyi Márton *Párhuzamos történetek. Kazinczy Ferenc és Andreas Riedel* című tanulmányában. Alapvető kérdése az, hogy mennyire tekinthető a szöveg forrásértékűnek. Az eddigi kutatások nem vették figyelembe azt a tényt, hogy Kazinczynak szövegírás közben egyik célja valóban az általa ismert igazság feltárása volt, viszont a morális példaadás célja sem téveszthető szem elől. A kötet zárótanulmánya ismeretének fényében pedig fokozottan is releváns lesz a kérdés, hiszen Orbán László azt bizonyítja igen meggyőzően, hogy Kazinczy gyakran manipulálja élményeit, a megírandó szöveg kontextusa meghatározza, hogy mire hogyan is emlékszik. Szilágyi Márton példaadó módszerességgel járja körül a témáját, ám szintén felhívja a figyelmet az ilyen irányú kutatások nehézségeire: az igazságtartalmak

kinyomozásában alig akad kontrollanyag, hiszen Kazinczy fogolytársai talán szépirodalmi alkotásokká szublimálták a fogság élményanyagát, forrásértékű szöveg viszont nem keletkezett belőlük. Kazinczy Ferenc forrásai tehát a tanulmány szerint feljegyzések, valamint levelei, természetesen a mindenkori emlékezettel kiegészítve. Nem sok, mondanánk, különösen, hogy tudjuk, mennyire szelektív vagy éppen átalakító jellegű tudott lenni Kazinczy memóriája. A tanulmány szerzője viszont olyan kontrollanyagot talált, mely ebben az esetben azt bizonyítja, hogy bár a fogságot megélt Kazinczy a szellem embereként jeleníti meg magát szövegében, akiben a morális kötelességtudat még a legnehezebb helyzetekben is győzedelmeskedik, igazából nem manipulálta emlékeit, s nem is ferdítette azokat a maga dicsőítésének szándékával. A munkácsi várbörtönben töltött időszakot ugyanis hitelesen jeleníti meg a foglyokat felügyelő Udvari Haditanácsból származó iratanyag, mely elsősorban a fogolytárs, Andreas Riedelre irányult, ám Kazinczy emlékei realitásként jelennek meg ebben az anyagban is. Szilágyi Márton aprólékosan utánajárt minden kérdésnek, Kazinczy ebben az esetben győztesen kerül ki abból a harcból, mely az emlékek megszépítése és a valóságos események között zajlik, a tanulmány pedig módszertani következetességének köszönhetően olyannyira meggyőző, hogy a szakma a 2009-es év Martinkó-díjával jutalmazta.

Míg Szilágyi Márton az emlékezés manipulatív jellegének vádja alól, Czifra Mariann a *Tövisek és Virágok* keletkezéstörténetét vizsgálva (*Az írás megmarad? Kazinczy Ferenc és a Tövisek és Virágok*) a kötet tudatos támadási jellegének vádja alól menti fel Kazinczyt. A tanulmány abból az eddigi szakirodalmi tételből indul ki, hogy a *Tövisek és Virágok* megjelentetése tudatos döntés volt, a kötet célja hadüzenet az ellenségekkel tétélezett szerzőknek, a nyelvújítási küzdelem egyik fontos darabja, mely kijelöli a pozíciókat, a támadók és támadottak helyét és stílusjegyeit. Czifra Mariann a keletkezéstörténet, valamint a levelezésben körvonalazódó kötetkompozíció-változásokat, a

jegyzetapparátus alakulását is figyelembe véve arra a váratlan következtetésre jut, hogy Kazinczy nem komponálta tudatosan, elméleti meggyőződések is működtetve ezt a kötetet, hanem csupán a róla való beszéd által vált támadó jellegű, Kazinczy ítéletalkotásának megkérdőjelezhetetlenségét alátámasztó munkává. A kötet darabjai eredetileg más céllal születtek, ez lehetett például a nevetetés vagy csupán a versírási kényszer, az esztétikai-irodalmi kritika csupán megjelenése és megtámadása után válik olyan írói intencióvá, mely a mai olvasó számára evidenciaként jelenik meg. A tanulmány olvasása tehát újra ahhoz a meglátáshoz vezet az olvasót, hogy a Kazinczy-szövegek értelmezésében nem hagyható figyelmen kívül az a kontextus, melyben keletkeznek. Czifra Mariann azt mutatja be, hogy időnként Kazinczy is szenvedő alanya lesz a szövegek önálló életének: annak ellenére, hogy ismeri szövegei létrejöttének esetlegességét, a későbbiekben ő maga is irodalmi-esztétikai példatárként olvassa kötetét, s a művet az utólagosan hozzárendelt elméleti tartalma felől határozza meg.

A már említett Vaderna Gábor ezúttal Kazinczy Ferenc és gróf Dessewffy József vitáinak elemzéséből vezeti le Kazinczy szépirodalmi-esztétikai elképzeléseit. (*Egy érzékeny barátság természetrajza. Kazinczy Ferenc és gróf Dessewffy József barátságáról*). Kazinczy és Dessewffy barátsága azért is oly jelentős, mert ritka az irodalmi barátság és az ebből fennmaradt irodalmi levelezés két olyan személy között, akik oly kevésbé vallanak közös politikai, esztétikai, nyelvfilozófiai nézeteket, mint a fenn nevezett személyek. Vaderna tanulmánya azt bizonyítja, hogy a viták rekonstrukciójában tudásunk nagyon sok esetben korlátozott, bizonyos sérelmekre csak utalások vannak, a történeti esemény azonban felgöngyölíthetetlen. Kazinczy és Dessewffy nézetkülönbsége Vörösmarty költszetének megítélése, egy Dessewffy által magára vonatkoztatott versbéli sértés és Csokonai verseinek kijavítása kapcsán bontakozott ki. A tanulmány tanulsága szerint inkább a gróf fejtette ki tisztán és követhetően esztétikai álláspontját, Kazinczy nem élezte ki a közöttük levő ellentéteket, hiszen érezte,

hogy esztétikáról, irodalmi kritikáról vallott felfogása itt olyan támadásban részesül, melyet nem könnyű áthidalni. Ugyancsak egy vitaszituációt mutat be Szabó Ágnes *A szászok lázadása – avagy a vérremenő irodalom esete Kazinczynál* című tanulmányában, ám ebben az esetben Kazinczy sokkal keményebben lép fel. A kötet többi tanulmányához hasonlóan tulajdonképpen itt is az életmű egy olyan epizódjáról van szó, amelyre azt is mondhatnánk, hogy marginális jelentőségű, ám ha alaposan megvizsgáljuk, kiderül, hogy nem csupán a szerző alkotói stratégiáiról, hanem politikai és életvezetési elveiről is sokat elárul. Szabó Ágnes a szászok negatív ábrázolásában két tendenciát fedez fel, egyrészt Kazinczy tudatos promóciójának tekinti, hogy kijátszotta a nemzetiségi kérdést, másrészt pedig a negatív megjelenítésben a korszak általános szászellenességének lecsapódását látja. Mindkét tételt hosszasan bizonyítja és tágabb összefüggésbe is helyezi: az *Erdélyi Levelek* részletének sikerességében Kazinczy annak reményét látja, hogy műveinek összkiadása is megfelelő számú olvasóközönségre találhat. Kérdéses viszont a második tétel bizonyíthatósága. Cáfolhatatlanok azok a tények, melyeket Szabó Ágnes a korszak szászellenességének bizonyítására előállít, viszont nem tudjuk, hogy a belső erdélyi problémák milyen mértékben és milyen interpretációban jutottak el Kazinczyhoz. A szász partnerekkel folytatott levelezés azt bizonyítja, hogy nem lehetett meggyőzni állításainak újragondolásáról, ez viszont azt is jelent(het)i, hogy jól meghatározott elképzelései lehettek a negatív megjelenítés miéjtéről, ezt pedig túlmutat(hat) a kortársak szászellenességén, s talán inkább Kazinczy politikai elképzeléseivel magyarázhatók. Ez az állítás akkor lenne bizonyítható, ha fel tudnánk mutatni Kazinczy politikai rendszerét, ennek koherens és viszonylag stabil mivoltát. Az életmű kutatásának talán ez az egyik legnehezebben megfogható pontja, melyet még az is nehezít, hogy a korszak politikai törekvései sincsenek megnyugtatóan feldolgozva. Mindezekkel a nehézségekkel számolva kísérli meg Völgyesi Orsolya Kazinczy 1820-as évekbeli közéleti tevékenységét,

illetve a megyei politika szereplőinek Kazinczy-féle szubjektív megítélését elemezni a *Kazinczy és az 1822–23-as megyei ellenállás* című tanulmányában. Az eddigi tanulmányok módszertani megfontolásaihoz hasonlóan tágabb kontextusba helyezi a kérdéskört és onnan indít, hogy milyen közéleti viselkedésmintákat szab Kazinczy elé az a társadalmi réteg, melyből származik. Különböző források bevonásával vizsgálja azt, hogy hol helyezkedik el és hogyan ítél Kazinczy abban a politikai helyzetben, melynek egyik véglete az alkotmányt felforgatók tábora, a másik pedig az európai mozgalmakat követő veszélyes újítóké. Bármily meglepő is a válasz, a tanulmány meggyőzően bizonyítja, hogy Kazinczy ebben az esetben sem makacsul rögzült politikai elméletekkel operál, sokkal inkább valamiféle egyensúlyt szeretne elérni, csakúgy, mint a nemzeti viselet vagy európai módi esetében, ráadásul a kiélezett politikai helyzetekben is inkább az érdekelte, hogyan sikerül az egyes embereknek saját integritásuk megőrzése.

Mindezek után csöppet sem éri váratlanul az olvasót a kötet zárótanulmánya, melynek az önéletrajzi szövegek sajtó alá rendezője, Orbán László némileg enigmatikus címet adott: *A tinta színe*. A tinta színe annak a módszernek lehet a metaforája, mellyel Kazinczy saját mellszobrát próbálta megalkotni. Orbán László magabiztosan mozog a levelek, önéletrajzi munkák variánsai, feljegyzések és megjelentetett munkák kijelentései között, s azt bizonyítja, hogy legtöbb esetben ugyan nem megtévesztési szándékkal, ám Kazinczy kétségkívül válogat, átcsoportosít, megsemmisít vagy akár meghamisít emlékeket. Ha a szépipró Kazinczyt vesszük figyelembe, el kell fogadnunk azt az állítást, hogy itt már nem emlékekről, hanem az emlékezést valamely ponton leállítani és rögzíteni akaró szövegekről van szó.

A szerkesztői intenció az volt, hogy különböző típusú források bevonásával rámutasson az eddigi Kazinczy-kép torzulásaira, és egy eleven és izgalmas Kazinczy-portrét mutasson fel. A tanulmány szerzők megbízható módszerességgel, egymás munkásságának ismeretében a különböző

szövegvariánsokat összevetve valóban azt bizonyítják, hogy újra kell gondolnunk eddigi tudásunkat. Egy újabb portré felmutatásához azonban azzal a nehézséggel kell megküzdenie a szakmának, hogy maga Kazinczy is igen gyakran felülírja, módosítja, átszínezi saját alakját. A szinte hibátlanul összeszerkesztett tanulmányok azt bizonyítják, hogy csupán közös gondolkodás, interdiszciplináris kutatások segítségével, több tízezer

oldalnyi szövegvariáns összevetésével kaphatunk majd egy többé-kevésbé koherens képet Kazinczy Ferencről. A kötet tanulsága szerint Kazinczy már öt éves korában is filológiai problémákat alkotott, kétségkívül izgalmasok hát azok a módszertani és szemléleti újítások, melyek segítségével a kutatók a későbbiekben egyre csak bonyolultabbá váló Kazinczy-portrét próbálják megismerhetővé tenni.

Biró Annamária

A kommunikáció mint gyorsító

Gagyi József – Pletl Rita – Ungvári Zrínyi Ildikó – Ungvári Zrínyi Imre – Varga Attila:

A társadalmi változások kommunikációs univerzuma. Mentor Kiadó, Marosvásárhely 2009. 266 lap

Gondolom, nem kell a társadalomkutatás szükségessége mellett érvelnem. A szűkebb kutatói nyilvánosság mellett azok a szintetikus tények, amelyeket a kutatók feltárnak, a közösségi nyilvánosság elemeivé is válhatnak, az önismeretet, eszmélést elősegítő tényezővé. A mi szűkebb erdélyi társadalmunkban ezt nem nagyon tapasztaljuk, ezért csak üdvözölhetjük ezt a kötetet, amely úttörő formában újítja meg a szemléleti kereteket is, amikor a modernizációs folyamatok középpontjába a kommunikációt helyezi mint afféle gyorsítót.

A kötet egy olyan anyagot tartalmaz, amelyet 2003 és 2006 között, tehát három kutatási pályázati ciklusban végeztek el a kutatók. Mi volt a kiinduló álláspontjuk? A következő volt: „a közép- és kelet-európai országok gazdasági viszonyaiban, politikai intézményrendszerében vagy jogrendszerük állapotában bekövetkezett változások vizsgálatát mind ez idáig nem követte az életvilágnak és az életvilág legfontosabb szervezőelvének, a kommunikációnak alapos vizsgálata.” (9.) Ennek a megfogalmazásával a kutatási szempontokat jegyző Gagyi József és Ungvári Zrínyi Imre azokat a történelmi és társadalmi feltételrendszereket is összefoglalják, amelyekben immár az információs és tudásalapú társadalom első igényei és fokozatiságai is megjelennek, és amelyekben a kommunikációs mechanizmusok és szokások

elterjedése és kiterjedése gyorsító tényezőként hat a megkésett modernizációban, ugyanakkor, amikor az 1989-es változásokat követően visszaalakult földtulajdon premodern visszaalakulást is eredményez. „A mai életmód mindenekelőtt a megnövekedett vásárlási igénnyel, mozgásigénnyel és választási igénnyel jellemezhető. Ezekkel az igényekkel kell hogy lépést tartsanak ma nemcsak a termelés és fogyasztás, hanem a közlekedés, az oktatás és a kommunikáció formái is.” (11.) Tegyük hozzá, hogy az információ megszerzés, -tárolás, és -használat szokásai is jelzik vagy összefoglalják ezeket a folyamatokat. Ez lesz a társadalmi tervezés és kutatás következő nagy fordulópontja. A modernizációban való radikális áttörést ugyanis a hálózati társadalomba való egyénileg és közösségileg tudatos, megtervezett, irányított és restrikciónált betagozóddással lehet majd elérni. A szerzők hangsúlyozzák, hogy az interakció, az interaktív, a partnerre is figyelő cselekvés elterjedőben van: „létezik a feltételek változásának egy további körülhatárolható csoportja, amely csupán az interakcióban részt vevők tudatában létezik, mint amilyenek például a szokások, cselekvési minták, az összeegyeztethetőre és összeegyeztethetetlenre vonatkozó képzetek, a törvényes keretek és általában az erkölcs, az ízlés és a jogtudat átalakulása.” (11.)